

12.12.2021

TOIMINTAOHJE

Lasten ja nuorten turvallisuutta lisäävät toimintatavat Suomen Rotary ry:n järjestämässä nuorisovaihtotoiminnassa ja nuorisovaihtotoimintaan osallistuvien vapaaehtoisten rikostaustan selvittäminen.

Sisällys

Contents

1 Toimintaohje	3
2 Lasten turvallisuutta edistäviä toimintatapoja.....	3
2.1 Vapaaehtoistoiminnassa esiintyviä haasteita alaikäisten koskemattomuudelle	3
2.2 Ennaltaehkäisy: Miten varmistaa alaikäisten turvallisuus?	5
2.3 Puuttuminen: Mitä tehdään, jos häirintää tapahtuu?	6
3 Vapaaehtoistehtävien luokittelu	7
3.1 Luokittelu	7
3.2 Tehtäväkuvaukset.....	7
4 Laki lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä	7
4.1 Lain soveltamisala.....	8
4.2 Milloin toiminnan järjestäjällä on oikeus selvittää vapaaehtoisen rikostaustaa	8
4.3 Miten rikosrekisteriotetta haetaan ja miten sitä käsitellään	9
5 Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä	10

1 Toimintaohje

Tämä toimintaohje on laadittu Suomen Rotary ry:n kansainvälistä nuorisovaihtotoimintaa varten. Rotaryn nuorisovaihto-ohjelmiin osallistuvat nuoret ovat kaikki pääosin alaikäisiä. Ohje on samansisältöinen kuin 25.4.2014 laadittu toimintaohje jonka ovat tuottaneet yhdessä nuoriso-, liikunta- ja sosiaali- ja terveystieteiden kattojärjestöt.

Ohjeessa kuvattujen toimintatapojen tarkoituksena on varmistaa ja edistää lasten ja nuorten turvallisuutta Suomen Rotary ry:n järjestämässä vaihto-oppilastoiminnassa. Niiden avulla toiminnan järjestäjä voi ehkäistä alaikäisten koskemattomuutta ja turvallisuutta vaarantavia tekoja ja tapahtumia. Ohjeessa kuvattuja menettelyjä käytetään silloin, kun lapsen henkilökohtaista koskemattomuutta on loukattu tai epäillä loukattun.

Ongelmia ehkäisevät toiminnan avoimuus ja lasten ja nuorten opastaminen. Lasten pitää tietää, kenen puoleen he voivat kääntyä, jos heidän henkilökohtaista koskemattomuuttaan on loukattu tai heidän mieltään askarruttavat omaan turvallisuuteen ja koskemattomuuteen liittyvät asiat.

Ohjeessa käydään ensin läpi lapsen turvallisuutta edistäviä toimintatapoja ja esitellään vapaaehtoistehtävien luokittelu. Ohjeen neljäs luku käsittelee lakia lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä (148/2014), sekä rikosrekisteriotteen hakemista ja käsittelemistä.

2 Lasten turvallisuutta edistäviä toimintatapoja

Toimintaohjeen tavoitteena on, että Suomen Rotary ry:n jäsenet vapaaehtoistoiminnan järjestäjänä, sekä vapaaehtoisesti maahan saapuneiden vaihto-oppilaiden isäntäperheiksi hakeneet, sitoutuvat lasten turvallisuutta ja koskemattomuutta edistäviin toimintatapoihin. Turvallisuudella ja koskemattomuudella tarkoitetaan tässä sitä, että

- lapsen perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat
- lapsen henkilökohtaista koskemattomuutta kunnioitetaan
- lapsen turvallista kasvua, kehitystä ja hyvinvointia tuetaan
- lasta suojellaan seksuaalirikoksilta, väkivaltarikollisuudelta, houkuttelulta huumeiden käyttöön ja muilta lapsen turvallista kasvua uhkaavilta tekijöiltä.

Ohjeessa kuvattujen toimintatapojen avulla

- edistetään lasta suojaavan toimintakulttuurin syntymistä,
- tuetaan alaikäisten turvallista osallistumista toimintaan sekä
- vahvistetaan lasten tietoisuutta omista oikeuksistaan.

2.1 Vapaaehtoistoiminnassa esiintyviä haasteita alaikäisten koskemattomuudelle

Lapsille ja nuorille järjestettävässä vapaaehtoistoiminnassa on tavoitteena päihteetön, väkivallaton ja turvallinen ympäristö. Kuitenkin, kuten muutenkin yhteiskunnassa, lapset ja nuoret voivat myös vapaaehtoistoiminnassa joutua alttiiksi kaltoinkohtelulle.

Tässä luvussa kuvataan vapaaehtoisten rikostaustan selvittämistä koskevan lain tavoitteita myötäillen, mitä tarkoitetaan seksuaalisella häirinnällä ja hyväksikäytöllä. Seksuaalisessa häirinnässä lähtökohtana on aina häirinnän kohteen oma kokemus. Häirinnän kohteena voivat olla sekä tytöt että pojat.

Häirintä voi ilmetä ainakin seuraavin tavoin:

- nimittely
- sukupuolisesti vihjailevat eleet tai ilmeet
- vartaloa, pukeutumista tai yksityiselämää koskevat huomautukset tai kysymykset
- seksuaalinen koskettelu, kuten nipistely, suutelu, puristelu
- puhelinsoitot, tekstiviestit ja sähköpostit tai seksuaalissävyytteiset kirjeet
- halventavat ja seksistiset viisit
- toistuvat seksuaalissävyytteiset ehdotukset tai seksuaaliseen käytökseen viittaavat kutsut
- seksuaaliseen kontaktiin pakottaminen

Häirintä, syrjintä ja hyväksikäyttö ovat vallan väärinkäyttöä. Vapaaehtoisena toimivan aikuisen suhde lapseen tai nuoreen on useimmiten valtasuhde. Aikuisen tulee pitäytyä flirtistia ja sukupuolisuuteen kohdistuvista kommentteista, jotka eivät ole hyvien käytöstapojen mukaisia ja joilla voi olla vahingollisia seurauksia lapsen ja nuoren kehitykselle.

Häirintää voi tapahtua myös lasten ja nuorten välisissä suhteissa. Huonoa käytöstä on esimerkiksi panettelu, ”huorittelu”, ”homottelu” tai muu loukkaava nimittely. Aikuisen kasvatustehtävään kuuluu näihin tilanteisiin puuttuminen. Lasten ja nuorten rajat ovat aikuisen vastuulla. Puuttumattomuus tulkitaan usein äänettömäksi hyväksymiseksi, vaikka se olisikin aikuisen neuvottomuutta tai pelkoa.

Se, mikä koetaan häirinnäksi, riippuu yksilöstä, tilanteesta, vuorovaikutuksesta ja aiemmista kokemuksista. Ratkaisevaa on silti aina se, miten uhri kokee tilanteen. Jos hän tuntee tulleen häirityksi, asia tulee ottaa vakavasti.

Seksuaalinen häirintä loukkaa yksilön oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen ja itsemääräämiseen. Lapsi tai nuori ei tiedä, missä sallitun toiminnan rajat kulkevat, eikä hän välttämättä uskalla vastustaa vieraan ihmisen auktoriteettia. Lapselta tai nuorelta ei siis voida edellyttää, että hän osaa tai uskaltaa ilmaista pitävänsä aikuisen käyttäytymistä loukkaavana tai vastenmielisenä. Ei voida myöskään olettaa, että lapsi pystyisi kieltämään häiritsevän käyttäytymisen.

Seksuaalisuus voi olla häpeän, loukkauksen, haavoittuvuuden ja hämmennyksen aluetta. Siksi seksuaalisen häirinnän kohteeksi joutunut lapsi ei välttämättä puhu kokemuksistaan eikä kerro niistä myöhemminkään, edes kysyttäessä.

On ensiarvoisen tärkeää, että toiminnassa mukana olevat aikuiset tiedostavat mahdolliset ongelmat ja puuttuvat ajoissa tilanteisiin, joissa häirintää tai muuta epätervettä vallankäyttöä on aihetta epäillä. Avoin ja jatkuva, ketään syyttelemätön keskustelukuluttuuri on paras suoja ehkäistä epätoivottuja tilanteita.

2.2 Ennaltaehkäisy: Miten varmistaa alaikäisten turvallisuus?

Vapaaehtoisen kansainvälisen nuorisovaihtotoiminnan järjestäjänä Suomen Rotary ry pyrkii ennakoivasti varmistamaan alaikäisten turvallisuuden vaihto-oppilastoiminnassa:

a) Sovitut käytännöt alaikäisten turvallisuutta koskevien asioiden käsittelemiseksi

- On laadittu ohjeistus toimenpiteistä ja käytännöistä, joilla edistetään alaikäisten turvallisuutta. Tämä ohjeistus on hyväksytty Suomen Rotary ry:n hallituksessa ja se päivitetään vuosittain.
- Pehdytys ohjeistukseen ja siihen tehtyihin muutoksiin on erityisen tärkeää ja siksi vuosittain järjestetään koulutusta niin uusille kuin vanhoille toimijoille. Ohjeistus on myös löydettävissä Suomen Rotary ry nuorisovaihdon nettisivuilta.
- Vastuuhenkilö alaikäisten turvallisuutta koskevissa kysymyksissä on kunkin Rotary piirin nuorisovaihdon puheenjohtaja, jonka nimittää kunkin Rotary piirin kuvernööri
- Ohjeistuksessa on kuvattu miten toimitaan mahdollisen häirintä- tai hyväksikäyttöepäilyn ilmetessä.

b) Häirintää ehkäisevän ilmapiirin vahvistaminen

- Vuosittaisissa koulutustilaisuuksissa mietitään, miten voidaan edelleen vahvistaa avointa ja kunnioittavaa ilmapiiriä, jossa myös vaikeista asioista pystytään keskustelemaan avoimesti ja jossa lapsille ja nuorille korostetaan, että kaikista asioista voidaan puhua yhdessä. Mietitään yhdessä, millaiset toimintatavat edistävät avoimuutta ja hyviä hallintotapoja.
- Vuosittaisissa koulutustilaisuuksissa lisätään toiminnassa mukana olevien tietoisuutta häirinnästä ja sitä koskevista toimintaohjeista. Varmistetaan, että ohjeet ja käytännöt ovat kaikkien tiedossa ja helposti löydettävissä Suomen Rotary ry:n nuorisovaihdon nettisivuilta.
- Tiedotetaan lasten ja nuorten vanhemmille lasten turvallisuutta koskevista kysymyksistä osana muuta tiedottamista vaihto-oppilaiden ja heidän vanhempiansa koulutustilaisuuksissa.
- Varmistetaan, että lapset ja nuoret tietävät turvaverkkonsa, mitä tehdä ja keneen voi olla yhteydessä, jos tuntee oman turvallisuutensa uhatuksi. Seksuaalisesta häirinnästä tai hyväksikäytöstä puhuminen ei saa olla tabu, vaan yksi keskusteluteema muiden joukossa.

c) Käytännöt alaikäisten kanssa toimivien vapaaehtoisten rekrytointiin

- Kaikki Suomen Rotary ry:n nuorisovaihtotoimintaan mukaan tulevat vapaaehtoistoimijat ja isäntäperheet haastatellaan. Vapaaehtoistoimijoiden ja isäntäperheiden taustat selvitetään mukaan lukien rikosrekisteriotteen tarkistaminen.
- Vapaaehtoistoimijan sekä isäntäperheen sitoumuksessa on kirjattu vastuut sekä sitoutuminen vaihto-oppilaiden turvallisuutta koskeviin ohjeisiin.
- Vapaaehtoistoimijoilta sekä isäntäperheiltä edellytetään osallistumista järjestettyyn koulutukseen jossa käsitellään tässä ohjeessa esiin tuotuja asioita ja menettelytapoja.

d) Lisätään toiminnan läpinäkyvyyttä

- Suomen Rotary ry:n nuorisovaihtotoiminta suosii tiimityötä toimittaessa alaikäisten kanssa. Toiminta pyrkii siihen, että ryhmässä on aina vähintään kaksi aikuista.
- Toiminta on avointa, johon vaihto-oppilaiden vanhemmat pääsevät tutustumaan.
- Vaihdon aikana Rotaryn vapaaehtoistoimijat käyvät vierailuilla vaihto-oppilaiden isäntäperheissä.

2.3 Puuttuminen: Mitä tehdään, jos häirintää tapahtuu?

Tässä luvussa kuvataan, miten toimitaan häirintä- tai hyväksikäyttöepäilyjen tai -tapausten ilmaantuessa. On hyvä muistaa, että vastuu asian hoitamisesta on yksin aikuisilla, ei lapsella tai nuorella.

a) Varmistetaan koulutuksella ja informaation jakamisella, että toiminnassa mukana olevat ovat tietoisia häirintäepäilyjen ja -tapausten varalle luoduista käytännöistä. Ikävissäkin tapauksissa on helpompi edetä, kun toimintatavat on yhteisesti sovittu ja ne ovat kaikkien tiedossa. On erittäin tärkeää, että lapset ja nuoret tietävät oman turvaverkkonsa ja keneen he voivat olla yhteydessä.

b) Tarkistetaan huolellisesti kaikki valitukset ja epäilyt. Niihin tulee aina suhtautua vakavasti. Vaikka kysymyksessä ei olisikaan vakava epäily hyväksikäytöstä, vaan pikemminkin huoli siitä, että aikuisen tai nuoren käyttäytyminen alkaa liukua väärään suuntaan, siihen tulee puuttua. Toiminnanjärjestäjän tulee olla yhteydessä osapuoliin ja lapsen tai nuoren vanhempiin. Kun puhutaan sukupuolisesta häirinnästä, puhutaan usein sellaisista tilanteista, joissa ei ole kysymys rikoksesta, vaan asiattomasta käytöksestä.

c) Puututaan rikosepäilyihin välittömästi. Jos on syytä epäillä, että kysymyksessä on rikos eli rikoslaisissa mainittu teko, on otettava viipymättä yhteyttä poliisiin ja lastensuojeluviranomaiseen. Toiminnanjärjestäjän tulee olla yhteydessä myös lapsen tai nuoren vanhempiin. Lastensuojeluviranomaisen on ilmoitettava poliisille, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapseen on hänen kasvuympäristössään kohdistunut rikos. Poliisi selvittää, onko tapahtunut rikos, missä olosuhteissa se on tapahtunut ja keitä asia koskee.

d) Hyödynnetään ulkopuolisia asiantuntijoita. Tilannetta ei kannata hoitaa yksin, vaan keskustella heti neuvoa antavan vaitiolovelvollisen ammattiasiantuntijan kanssa. Mahdollisia asiantuntijatahoja ovat kunnan perheneuvola, Sexpo-säätiö, Väestöliiton Nuorten seksuaaliterveyden osaamiskeskus ja Raiskauskriisikeskus Tukinainen.

e) Toimitaan lasten ja nuorten edun mukaisesti. Lasten ja nuorten turvallisuus on tärkeintä. Huolehditaan, että mahdollinen häirintä tai hyväksikäyttö eivät jatku. Mikäli aikuisen käyttäytyminen alkaa liukua väärään suuntaan, se otetaan puheeksi tämän kanssa välittömästi. Mikäli nuoren käyttäytyminen aikuista kohtaan on epäasiallista, asiaan puututaan heti. Jos kyseessä on vakavampi epäily häirinnästä tai hyväksikäytöstä, mahdollisen uhrin ja tekijän välinen kanssakäyminen katkaistaan, kunnes asia on selvitetty. Jos lapsen tai nuoren vanhemmat eivät ole tietoisia tilanteesta, heihin otetaan yhteyttä. Jos teko tai sen yritys täyttää rikoslain kuvauksen, ollaan viipymättä yhteydessä poliisiin ja lastensuojeluviranomaiseen.

f) Viestitään selvästi ja totuudenmukaisesti. Varmistetaan, että kaikkia osapuolia, mahdollista epäiltyä, uhria ja uhrin vanhempia kuullaan huolellisesti tapahtuneesta. Huolehditaan siitä, että kaikki osapuolet tietävät, miten valituksen tai epäilyn käsittely etenee toiminnan järjestäjän organisaatiossa ja miten toiminnan järjestäjä on reagoinut asiaan, esimerkiksi tehnyt ilmoituksen lastensuojeluun tai poliisille. Ulospäin viestittäessä huolehditaan sekä mahdollisen uhrin että tekijän oikeusturvasta.

3 Vapaaehtoistehtävien luokittelu

3.1 Luokittelu

Seuraavassa kappaleessa kuvataan Suomen Rotary ry:n nuorisovaihto-ohjelman vapaaehtoistehtävät; nuorisovaihtoasiamies ja isäntäperheen jäsen. Tehtäväkuvaukset perustuvat Suomen Rotary ry:n arvioon ja tekemään luokitteluun. Luokitellut tehtävät ovat sellaisia, joihin valittavan vapaaehtoisen rikostausta voidaan tarvittaessa selvittää.

3.2 Tehtäväkuvaukset

Isäntäperheen jäsen (äiti, isä, muu täysi-ikäinen samassa taloudessa asuva)

Suomen Rotary ry:n nuorisovaihto-ohjelmaan osaalistuvat vaihto-oppilaiden isäntäperheet toimivat vapaaehtoisesti saamatta toiminnastaan taloudellista korvausta. Isäntäperheen jäsenet toimivat vaihto-oppilan perheenä keskimäärin noin kuukaudesta puoleen vuoteen ja tarjoavat oppilaalle kodin, huolenpidon ja turvan. Isäntäperheen jäsenet opastava vaihto-oppilasta päivittäisissä askareissa kotona ja koulussa, ohjaavat suomenkielen opiskelussa ja tukevat ongelmatilanteissa sekä koti-ikävän iskiessä. Kotona asumisen ja kodin ympäristössä tapahtuvien aktiviteettien lisäksi, perhe saattaa matkustaa vaihto-oppilaan kanssa useamman päivän mittaisille matkoille pois kotipaikkakunnalta. Isäntäperheen jäsen ei voi välttyä viettämästä aikaa kahden kesken vaihto-oppilaan kanssa tämän asuessa perheessä.

Nuorisovaihtoasiamies (klubi, piiri, monipiiri)

Suomen Rotary ry organisaatiossa nuorisovaihtoasiamiehiä/naisia toimii niin paikallisella tasolla Rotary klubeissa, piiritasolla kussakin Rotary piirissä, että valtakunnallisella tasolla niin kutsutussa monipiiriorganisaatiossa. Nuorisovaihtoasiamiehen/naisen tehtäviin kuuluu niin Suomesta lähtevien, kuin Suomeen saapuvienkin vaihto-oppilaiden vaihtoon liittyvien käytännön asioiden järjestäminen ja ohjaaminen, sekä toimiminen niin huoltajana kuin tukihenkilönäkin joko yhdessä tai ryhmässä koko vaihdon ajan. Toiminta pitää sisällään vaihto-oppilaan opastamista, seurantaa ja tukemista päivittäisissä/viikottaisissa aktiviteeteissa, sekä päivästä useampaan viikkoon kestäviä yöpymisiä sisältäviä yhteisiä retkiä, leirejä ja matkoja.

4 Laki lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä

4.1 Lain soveltamisala

Lakia lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä sovelletaan henkilöihin, jotka toimivat vapaaehtoisena lasten parissa. Vapaaehtoistoiminnan järjestäjänä Suomen Rotary ry on se toimija, jonka nimissä alaikäisille suunnattua vaihtopilastoimintaa järjestetään. Vapaaehtoistoiminnalla tarkoitetaan toimintaa, johon henkilöt, vapaaehtoiset, osallistuvat, omasta tahdostaan, oman valintansa ja motivaationsa mukaisesti ilman työ- tai virkasuhdetta vapaaehtoistoiminnan järjestäjään. Vapaaehtoisena voidaan lain mukaan kuitenkin pitää myös henkilöitä, jotka hoitavat tehtävää työsuhteessa kolmanteen osapuoleen, mutta hoitavat tehtävää kuitenkin vapaaehtoistoiminnan järjestäjän nimissä tai välittämällä.

Vapaaehtoisten rikostaustan selvittäminen on siis vapaaehtoistehtävän järjestäjän oikeus, velvollisuutta siihen ei ole missään tilanteessa. Toiminnan järjestäjän pitää lapsen edun nimissä arvioida, mitkä vapaaehtoistehtävät ovat sellaisia, joihin valittavan henkilön rikostausta on syytä selvittää. Kysymys on nimenomaan tietyn tyyppisestä tehtävästä, ei siitä kuka henkilö tehtävää hoitaa. Kappaleessa 4.2. kuvataan ne edellytykset, joiden pitää täytyä, jotta vapaaehtoisen rikostausta voidaan selvittää.

Oikeusrekisterikeskus merkitsee rikosrekisteriotteelle tiedot seuraavista rikoksista:

- Sukupuolisiveellisyttä loukkaava teko (pornografiarikos)
- Seksuaalirikos
- Henkirikos (tappo, murha, surma)
- Ihmiskauppa tai törkeä ihmiskauppa
- Törkeä pahoinpitely
- Törkeä ryöstö
- Huumausainerikos

Otteelle ei merkitä tietoja muista rikoksista kuin edellä mainituista. Riippumatta siitä, onko otteella merkintöjä tässä tarkoitetuista rikoksista tai toimikielloista vai ei – ns. puhdas ote – toiminnan järjestäjä tekee itsenäisesti päätöksen vapaaehtoisen rekrytoimisesta. Rekrytointipäätöstä tehtäessä on aina otettava huomioon lasten ja nuorten koskemattomuuden ja turvallisuuden varmistaminen.

Vapaaehtoisella voi olla hallussaan esimerkiksi työsuhdetta varten tai opintoihin kuuluvaa työharjoittelua varten saatu rikosrekisteriote, jota hän voi hyödyntää vapaaehtoistehtäviin hakiessaan. Jos kaikki otteen pyytämiseksi asetetut edellytykset täyttyvät, toiminnan järjestäjä voi pyytää nähtäväksi otteen, jonka vapaaehtoinen on pyytänyt aiemmin muuta tarkoitusta varten Oikeusrekisterikeskukselta. Laissa ei ole määritelty kuinka pitkään ote on voimassa. Ohjeena voidaan pitää, ettei se saa olla kuutta kuukautta vanhempi. Jos ote on tätä vanhempi, on toiminnan järjestäjällä perusteltu syy hakea uutta otetta Oikeusrekisterikeskukselta.

4.2 Milloin toiminnan järjestäjällä on oikeus selvittää vapaaehtoisen rikostaustaa

Vapaaehtoistoiminnan järjestäjän pitää olla rekisteröity yhdistys tai säätiö, muu rekisteröity yhteisö tai yksityinen elinkeinonharjoittaja, jotta sillä on oikeus selvittää vapaaehtoisen rikostaustaa. Toiminnan järjestäjä Suomen Rotary ry on rekisteröity yhdistys.

Toiminnan järjestäjä voi saada vapaaehtoista koskevan rikosrekisteriotteen vain, jos

vapaaehtoinen on antanut kirjallisen suostumuksensa otteen hakemiseen. Suostumus ilmoitetaan sitä varten tehdyllä [lomakkeella](#), joka löytyy rye.fi -kotisivuilta. Täytetty ja allekirjoitettu lomake liitetään rikosrekisteriotehakemukseen.

Suostumuksesta tulee käydä ilmi, että vapaaehtoiselle on kerrottu:

- a) mitä tarkoitusta varten rikosrekisteriotetta pyydetään
- b) mitä tietoja rikosrekisteriotteeseen merkitään
- c) miten rikosrekisteriotetta ja siinä olevia tietoja käsitellään
- d) toiminnan järjestäjän velvollisuudesta luovuttaa rikosrekisteriote vapaaehtoiselle
- e) jos otetta hakee vapaaehtoistoiminnan järjestäjän toimeksiannosta toinen yhdistys

Toiminnan järjestäjä voi selvittää vapaaehtoisen rikostaustan, jos kysymyksessä on tehtävä, johon kuuluu:

1. säännöllisesti ja olennaisesti alaikäisen opetusta, ohjausta, hoitoa, huolenpitoa tai muuta yhdessäoloa alaikäisen kanssa ja
2. henkilökohtaista vuorovaikutusta alaikäisen kanssa ja
3. tehtävän hoitaminen yksin tai sellaisissa olosuhteissa, joissa alaikäisen henkilökohtaista koskemattomuutta ei voida turvata siitä huolimatta, että toiminnan järjestäjällä on käytössä toimintaa koskeva ohje tai tietty menettelytapa, jolla pyritään turvaamaan lasten henkilökohtainen koskemattomuus.

Lisäksi edellytetään, että:

- a) toiminnan järjestäjällä on käytössään toimintaansa koskeva ohje tai menettelytapa, jolla turvataan lasten henkilökohtainen koskemattomuus ja
- b) toiminnan järjestäjä on ennalta arvioinut, mitkä ovat sellaisia vapaaehtoistehtäviä, joihin valittavan vapaaehtoisen rikostausta on syytä selvittää.

Vapaaehtoisen rikostausta voidaan selvittää silloin, kun hänelle on tarkoitus antaa ensimmäistä kertaa jokin tietty, etukäteen yksilöity tehtävä ja silloin, kun henkilön tehtävänkuva on muotoutumassa sellaiseksi, että se täyttää edellä luetellut edellytykset. Rikosrekisteriote voidaan pyytää vain niistä vapaaehtoisista, jotka ovat tulleet mukaan toimintaan 1.5.2014 tai tämän jälkeen tai joiden tehtävänkuva 1.5.2014 jälkeen muuttuu sellaiseksi, että otteen pyytäminen on lain mukaista. Toiminnan järjestäjä voi selvittää myös alaikäisen, 15 vuotta täyttäneen vapaaehtoisen rikostaustan.

Toiminnan järjestäjä voi pyytää rikosrekisteriotteen vapaaehtoiselta jo siinä vaiheessa, kun häntä valitaan koulutukseen tai valmennukseen, joka on tehtävän hoitamisen edellytyksenä. Jos koulutuksen tai valmennuksen suorittamisen ja vapaaehtoistehtävän aloittamisen välinen aika on pitkä, toiminnan järjestäjä voi oman harkintansa mukaan selvittää vapaaehtoisen rikostaustan uudelleen. Ei kuitenkaan silloin, jos edellinen ote on annettu alle 6 kuukautta aiemmin. Rikostaustaotteella ei ole säädettyä voimassaoloaikaa. Uusien otteiden pyytämisessä tulee käyttää harkintaa.

Kun toiminnan järjestäjä hakee vapaaehtoista laissa tarkoitettuihin tehtäviin, sen on ilmoitettava, että vapaaehtoisen rikostausta on tarkoitus selvittää.

4.3 Miten rikosrekisteriotetta haetaan ja miten sitä käsitellään

Suomen Rotary ry hakee rikosrekisteriotetta kirjallisesti Oikeusrekisterikeskuksen verkkosivulta www.oikeusrekisterikeskus.fi/lomakkeet löytyvällä ja sähköisesti täytettävällä hakulomakkeella. Kaikki hakemukseen liittyvät asiakirjat ja liitteet tulee olla mukana

samassa lähetyksessä Oikeusrekisterikeskukselle. Vuosittain kaikkien uusien vapaaehtoistoimijoiden (nuorisovaihtoasiamiesten) ja isäntäperheiden hakemukset pyritään lähettämään kootusti 2-3 kertaa vuodessa.

Oikeusrekisterikeskuksen hakemuslomakkeella ilmoitetaan muun muassa seuraavat tiedot:

- Vapaaehtoistehtävän järjestäjän nimi ja rekisteröintitunnus: Suomen Rotary ry, rekisteröintitunnus 101.539 (Y-tunnus 0217038-8)
- Rikosrekisteriote toimitetaan suoraan vapaaehtoistoiminnan järjestäjälle Suomen Rotary ry:lle.
- Toiminnan järjestäjän yhteyshenkilön nimeää Suomen Rotary ry:n hallitus. Yhteyshenkilö päättää annetaanko vapaaehtoiselle kysymyksessä oleva tehtävä vai ei. Muilla henkilöillä ei ole oikeutta nähdä vapaaehtoisen rekisteriotetta eikä heille voida ilmaista otteella olevia tietoja.
- Vapaaehtoisen henkilötunnus on tärkein vapaaehtoisen yksilöivä tieto hakemuksessa. Ellei hakijalle ole annettu suomalaista henkilötunnusta, ilmoitetaan vapaaehtoisen syntymäaika ja -paikka, kotikunta, yhteystiedot, kansalaisuus ja ammatti.
- Vapaaehtoistehtävät joita varten ote tilataan ovat nuorisovaihtoasiamies ja isäntäperheen jäsen. Tehtävänkuvauksen pitää olla sellainen, että viranomainen pystyy sen perusteella arvioimaan, onko vapaaehtoistehtävän järjestäjällä lakiin perustuva oikeus pyytää rikosrekisteriotetta.

Otteen vastaanottaa ja tarkistaa Suomen Rotary ry:n hallituksen nimeämä henkilö, joka on päättämässä, annetaanko vapaaehtoiselle kysymyksessä oleva tehtävä vai ei. Otteelta ilmeneviä tietoja ei saa ilmaista kenellekään muulle, ei toiminnan järjestäjän toiminnassa mukana olevalle eikä ulkopuoliselle. Henkilöllä on vaitiolovelvollisuus. Tietoja ei saa ilmaista sen jälkeenkään, kun henkilö ei enää ole siinä tehtävässä, jossa hän on tiedon saanut. Vaitiolovelvollisuuden rikkomisesta voi seurata rikoslain mukainen rangaistus.

Jos vapaaehtoinen ei tule kohtuullisen ajan kuluessa noutamaan toiminnan järjestäjälle lähetettyä rikosrekisteriotetta, ote hävitetään luotettavalla tavalla, esimerkiksi silppuamalla. Neljän viikon aikaa voidaan pitää ohjeellisena kohtuullisena aikana. Otteen voi vapaaehtoisen omasta pyynnöstä postittaa hänen ilmoittamaansa osoitteeseen. Arkaluonteisten tietojen lähettämistä esimerkiksi suojaamattomassa sähköpostissa tulee harkita tarkkaan.

Toiminnan järjestäjä voi ennen otteen hävittämistä tai postittamista merkitä sallitut tiedot – vapaaehtoisen nimen, otteen tarkistamisen päiväyksen ja otteen päiväyksen – rekisteriinsä. Toiminnan järjestäjä ei saa tehdä vapaaehtoisen henkilötietoihin muita merkintöjä kuin tiedon siitä, että rikosrekisteriote on tarkistettu sekä otteen päiväyksen. Vapaaehtoisen henkilötietoihin ei saa koskaan tehdä merkintää siitä, onko otteelle merkitty rikostietoja vai ei. Toiminnan järjestäjän on luovutettava ote vapaaehtoiselle heti kun ote on tarkistettu.

5 Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä

Edellä on käsitelty lakia lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä (148/2014), joka koskee lasten parissa tehtävää vapaaehtoistyötä. Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002) koskee kuitenkin niitä vapaaehtoisia, jotka toimivat kunnan hankkimassa koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa sekä yksityisissä sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluissa. Lakia lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä sovelletaan sekä työsuhteessa että virkasuhteessa tehtävään työhön, johon pysyväisluontoisesti ja

olennaisesti kuuluu ilman huoltajan läsnäoloa tapahtuvaa alaikäisen kasvatusta, opetusta, hoitoa tai muuta huolenpitoa taikka muuta työskentelyä henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa alaikäisen kanssa. Lain soveltamisen edellytyksenä on se, että vuorovaikutustilanteissa ei ole läsnä lapsen huoltajaa.

Laissa säädetään menettelystä, jolla lasten kanssa työskentelemään valittavien henkilöiden rikostausta voidaan selvittää. Lain tavoitteena on vähentää lasten riskiä joutua seksuaalisesti hyväksikäytetyksi, väkivallan kohteeksi tai houkuteluksi huumausaineiden käyttöön. Laki edistää osaltaan lasten oikeutta turvalliseen kasvu- ja opiskeluympäristöön.

Tarkempaa tietoa lain sisällöstä ja soveltamisedellytyksistä löytyy:

- työ- ja elinkeinoministeriön oppaasta Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002) ja laki rikosrekisterilain 6 ja 7 §:n muuttamisesta (505/2002)
http://www.tem.fi/files/18205/TEMesite_Lasten_kanssa_tyoskentelevien_rikostausta_fi.pdf sekä
 - opetushallituksen oppaasta SORA-säädösten ja -määräysten toimeenpanosta ammattikoulutuksessa http://oph.fi/download/148884_Koulutuksen_jarjestajille_keinoja_puuttua_opiskeluun_soveltumattomuuteen.pdf
- Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002)
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020504>
- Laki lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä (148/2014)
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20140148>